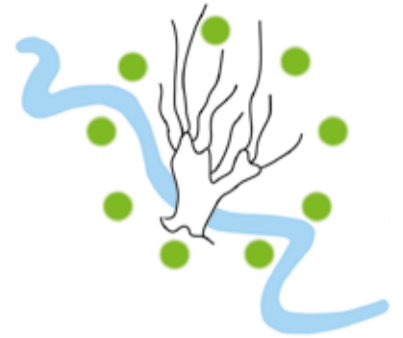

nieuws

KROMME RIJNSCHAP

JANUARI 2018

Met overhoekjes en hagen kun je veel doen

TWEE FRUITTELMERS DELEN ERVARINGEN MET GEMENGDE HAGEN

Toon Vernooij heeft tuinsoorten in zijn haag voor een langere bloeitijd.

Sinds dit najaar praat Nederland mee over insectensterfte, omdat de uitkomsten van een groot onderzoek werden genoemd in het acht uur journaal. Fruittelers zijn zich van oudsher dagelijks bewust van insecten. Ze werken samen met imkers. Zonder bestuiving groeit er immers geen fruit. In de bloeitijd huren ze extra bijenvolken in. Theo zegt zelf soms bang te zijn voor die grote zwermen, soms agressieve, medewerkers.

Plagen beheersen Telers lokken nuttige insecten om plagen van schadelijke insecten te beheersen. Toon en Theo Vernooij hebben beiden een groot fruitteeltbedrijf in Cothen. Alle twee noemen ze het belang van biodiversiteit, juist naast de groeiende oppervlakte monoculturen. Toons percelen zijn bewust minder 'netjes' dan 20 jaar geleden. Theo benoemt het gebruik van organische mest voor een levende bodem en de inzet op sterke bomen. Milieubewuste teelt begon zo'n 30 jaar geleden met de inzet van roofmijt tegen spint en roestmijt. Ook oorworm, lieveheersbeestje en sluipwesp zijn nuttige insecten die uitgenodigd worden met potjes en andere vormen van insectenhôtels. Toon zegt: "Eigenlijk wil je een jaar rond voedsel op je bedrijf."

Gemengde hagen Hij plantte een gemengde haag 650 meter met veel bloei rond zijn fruit tijdens de ruilverkaveling RAK Kromme Rijn. Zijn percelen waren niet helemaal rechthoekig en zo ontstonden schuine overhoekjes. In dezelfde ruilverkaveling groef het waterschap een brede sloot langs een perceel van Theo Vernooij. Hij plantte daarna 270 meter gemengde haag als emissiescherm, als experiment voor functionele agrobiodiversiteit.

Natuurlijke vijanden Waarschijnlijk heeft biodiversiteit een positief effect op de aanwezigheid van natuurlijke vijanden van schadelijke insecten. Zo helpt het indirect minder gewasbeschermingsmiddelen te gebruiken. Theo: "Vooral de perenbladvlo kan je nauwelijks met spuiten bestrijden." Het gunstige effect van gemengde beplanting is daarom het sterkst waarneembaar bij de perenteelt. In 2008-2010 deed WUR samen met veel vrijwilligers klop-onderzoek naar functionele agrobiodiversiteit in de Krom-

me Rijnstreek. Helaas was het aantal monsters te klein om statistische conclusies te trekken. De WUR projectleider heeft daarom aanbevolen meer gemengde hagen aan te planten in onze streek, zodat beter onderzoek mogelijk wordt. Toon benadrukt het geheel van maatregelen voor biodiversiteit op zijn bedrijf. Naast de vele soorten in de hagen, heeft hij ook een stukje bloemenweide tussen het fruit dat veel insecten trekt.

Milieukeur Hij ziet ook vanuit de markt de stimulans voor natuurlijke beplanting groter worden. Aldi volgt branchegenoot Jumbo. Ze streven eind 2019 het hele aanbod Nederlandse aardappels, groenten en fruit Milieukeur-gecertificeerd te hebben. Voor certificering kan een teler scoren op verschillende milieumaatregelen. Ook een bedrijfs-natuurplan met gemengde hagen en bloeiende kruiden- of bloemenrand levert punten op.

Beheer Beide telers ervaren geen probleem bij het onderhoud van de gemengde hagen. Net als de elzenhagen worden ze jaarlijks machinaal geknipt, net voor de oogst. Alleen stekelige soorten zijn vervelend bij het opruimen. De hagen functioneren even goed tegen wind en emissie als de veelgebruikte elzen. Ze zien er wel minder strak uit en nemen ze iets meer ruimte in. Smaller snoeien dan een meter lukt niet. Een bredere haag is functioneler voor de agrobiodiversiteit.

Aanbeveling Al met al voldoende reden om gemengde hagen aan te bevelen aan collega fruittelers. Toon: "Zeker met het beplanten van overhoekjes op het bedrijf en het erf is veel effect te behalen met weinig ruimtebeslag."

Theo Vernooij bij het informatiebord over de gemengde haag.

OPROEP

Vervolg van pagina 1

Theo gaat het schouwpad langs de gemengde haag inzaaien met bloemen. Het pad wordt maar een paar keer per jaar gebruikt. Voor het publiek heeft hun fruitbedrijf vanaf de Kersenhut een wandeling uitgezet. Ook bij de gemengde haag staat een informatiebord. Op dit punt kun je de haag bekijken en vergelijken met anderen. Komt dat zien.

Met dank aan:

Fruitbedrijf Toon Vernooij www.fruitbedrijftoonvernooij.nl en fruitteeltbedrijf Theo en Martine Vernooij V.O.F kersen. nu/fruiteelt of dekersenhut.nl/het-kersenmuseum

RESULTATEN 2017

Beedeals Krommerijn

AANLEG BIODIVERSE HEGGEN EN SINGELS

Wil je een haag of houtsingel planten en meehelpen de biodiversiteit te verhogen? Dat kan door te kiezen voor een gemengde beplanting. Iedere boom heeft verschillende eigenschappen. Door soorten te combineren kunnen meer dieren en planten de beplanting gebruiken als woon- of voedselplaats. Door de bloeitijd van de totale aanplant zo lang mogelijk te maken is stuifmeel en nectar over een langere periode beschikbaar. Voor wilde bijen en andere insecten is dat erg belangrijk. Voor dierlijke bestrijders, die schadelijke insecten opeten in boomgaarden, is de vroege en late bloei extra functioneel. Dat noemen we functionele agrobiodiversiteit. Gemengde aanplant geeft ook een levendig landschapsbeeld, met meer vorm en kleur dan een heg of singel van één soort. In dit project geeft de landschapscoördinator advies over de samenstelling van de haag. Ook is er een financiële bijdrage voor aanleg mogelijk. Neem contact op met de landschapscoördinator voor de voorwaarden, dan kunt u dit plantseizoen nog meedoen. Informatie is ook op de website te vinden.

In het voorjaar van 2017 hebben we met de gemeenten in de Kromme Rijnstreek, Hoogheemraadschap Stichtse Rijnlanden, de agrarische natuurvereniging, een aantal boeren en fruitteelers de Beedeals Krommerijn gesloten. We hebben met elkaar afspraken gemaakt over hoe we betere omstandigheden kunnen krijgen voor de wilde bijen. In 2017 deed de landschapscoördinator drie acties.

Het opvallends was het uitdelen van bloemenzaden. Dit was een groot succes. Er is voor meer dan 4,5 hectare aan bloemenzaden uitgedeeld. Dat zijn 7 voetbalvelden bij elkaar. De deelnemers konden kiezen voor een éénjarig mengsel of een meerjarig mengsel. Kinderen maakten meer dan vijftig bijenhotelletjes bij het Beedeals kraampje op het Oogstfeest in Cothen afgelopen zomer. En de gemeenten hielden veldworkshops over "bij vriendelijk bermbeheer". Ze bespraken hoe bermbeheer anders kan, zodat planten

voor wilde bij en andere insecten zich beter kunnen ontwikkelen. Je kan dan denken aan ander maaitijdstip, of maaien en afvoeren van het maaisel. Ook kan je stukjes wel en stukjes niet maaien. Deze winter werken een aantal gemeenten de plannen uit.

Wil je ook iets doen voor bijen? Je kunt je opnieuw aanmelden voor bloemenzaden. Of zelfs dit plantseizoen nog bij vriendelijke heggen en houtsingels aanleggen. Neem contact op met de landschapscoördinator.

MET ELKAAR WERKHOVEN EN WIJK BIJ DUURSTEDEN GROENER EN AANTREKKELIJKER MAKEN

Het creëren van een mooie groene dorpsrand, de wandelmogelijkheden uitbreiden, wilde speelnatuur aanleggen, stoeptegels verwijderen en groen er voor terugbrengen, een ijsvogelwand aanleggen en een groener, avontuurlijk schoonplein realiseren.

Dit zijn ideeën waar groepjes bewoners in Werkhoven en Wijk bij Duurstede mee aan de slag gaan in het kader van het project 'Groen aan de Buurt'.

Met elkaar zorgen voor een groene en aantrekkelijkere leefomgeving. Dat is het doel van het pilotproject 'Groen aan de Buurt', dat onlangs in Wijk bij Duurstede en Werkhoven van start ging. Daarbij is het niet alleen bedenken, maar ook doen: bewoners brengen ideeën met elkaar tot uitvoering.

Aan de slag! In groepjes is gestart met de uitwerking van de ideeën. In Wijk bij Duurstede is inmiddels het eerste projectidee ook daadwerkelijk uitgevoerd. Hier is een bloe-

menweide aangelegd langs de Kromme Rijn. Sonja Fris, initiatiefneemster van dit idee zegt hierover: "Het is een landelijke trend om bloemrijke plekken te maken. Die zijn om ecologische redenen hard nodig. Ze zorgen ervoor dat er meer bijen en vlinders komen. Net zo belangrijk is dat je met bloemenweides het landschap fleuriger maakt. Daardoor zullen meer mensen van het landschap genieten." Alleen maar gras, dat ook veel meer gemaaid moet worden, is saai voor mens, plant en dier.

Meedoen? Heeft u interesse om u aan te sluiten en mee te helpen met deze 2 projecten? Laat het weten! U kunt contact leggen via Groen aan de Buurt aanspreekpunt Charlotte Robben van IVN Utrecht c.robben@ivn.nl (voor Werkhoven), of Hélène Hine van Landschap Erfgoed Utrecht h.hine@landschaperfgoedutrecht.nl (voor Wijk bij Duurstede).

Insecten zijn goud waard

Als fruitboomliefhebber zie ik graag de mooie fruitbomen in het landschap. Vooral de oudere soorten als grote statige fruitbomen in rijk bloeiende boomgaarden. Prachtig! Liefst zie ik verschillende rassen door elkaar. Dat is mooi om naar te kijken, en het is ook goed voor de biodiversiteit.

In de land en tuinbouw hebben we de hulp van bestuivers nodig. Dat geldt voor fruitbomen, koolzaad en groenten. Merendeel doen dat de insecten! We kennen de honingbij en een hele grote groep insecten die het zwaar hebben: wilde bijen, zweefvliegen, hommels, vlinders, gaasvliegen, ed. Geluk en natuur kun je niet in geld uitdrukken, maar wist u dat de economische waarde van de bestuiving wereldwijd geschat is op 153 miljard euro per jaar? Deze kostbare werknemers vliegen gewoon kosteloos rond. Nou ja, kosteloos: Ze moeten wel eten en zich kunnen voortplanten. Het voedsel halen ze uit de diverse bloemen als stuifmeel en nectar. Omdat daar te weinig van is, is er voedselconcurrentie tussen alle soorten bestuivende insecten. Wie slecht met zijn personeel omgaat, krijgt onherroepelijk de rekening gepresenteerd.

We kunnen insecten eenvoudig helpen. Zorg voor bloemen in het terrein die de nectar en stuifmeel leveren. Zaai wilde bloemenmengsels: vooral schermbloemige zijn uitstekend, zoals wilde peen, wilde venkel, gele ganzenbloem, speenkruid en hondsdrif. Zorg voor schuil- en broedgelegenheden in rommelhoekjes. Gaatjes, holle takjes, stronken, stengels van uitgebloeide planten zijn geliefde plekjes voor solitaire bijen

Boven: zweefvlieg, onder: een eipakket van lieveheersbeestjes

en andere insecten. En gifvrije tuinen en boomgaarden helpen in het toenemen van de populaties. Sluipwespen, gaasvliegen roofwantsen en appelroofmijt zijn ook natuurlijke vijanden van luizen, trips, bladvlooiën en kleine rupsen. Ze helpen het fruit gezond te houden. En dat allemaal voor de prijs van een pakje bloemenzaad. Insecten zijn goud waard! Wie de moeite neemt insecten van dichtbij te bekijken, zal zich verbazen hoe mooi ze zijn. ■

Walter den Hollander fruitsoortverzamelaar

E-mail info@DengroeneHollander.nl

Facebook Hoogstambigrade

Foto: Flip ter Heide

HELP DE PATRIJZEN

In de Kromme Rijnstreek willen we meer patrijzen uitnodigen, door hun leefomstandigheden te verbeteren. De patrijs is een boegbeeld voor een veel bredere groep van planten en dieren die het hiermee ook beter krijgen. Ook zorgt de inrichting voor meer afwisseling in het landschap.

Wat gaan we doen? We starten het "Patrijzenprofijtplan" met tellen. We willen weten hoeveel patrijzen er nog zitten, en waar. Dan gaan we kijken hoe we het leefgebied kunnen verbeteren. Dat kan met aanleg van kruidenstroken voor extra voedsel. Ook meer variatie in gewassen is goed voor de patrijs. Denk aan aanleg van graanlandjes, bieten en kruidrijk hooiland. Als we plaatselijk later kunnen gras maaien hebben de kuikens meer bescherming in het hogere gras. Ook denken we aan aanleg van kleine schuilbosjes van prikstruiken, waar patrijzen bescherming hebben tegen vijanden. Het mooiste is als we verbindingen kunnen leggen tussen verschillende gebiedjes waar de patrijs nog is.

Aanpassingen in het landschap kunnen we natuurlijk niet alleen. Samen met de wildbeheereenheid Kromme Rijngebied, landeigenaren, boeren en buitenlui, de weidevogelgroep van de agrarische natuurvereniging en Landschap Erfgoed Utrecht willen we dit project oppakken. Op dit moment zijn we bezig om het projectplan gereed te maken.

Zie je wel eens patrijzen? Heb je een goed idee over dit onderwerp? Of heb je ruimte op je land voor verbeteringen voor de patrijs? Wij horen het graag. **Neem contact op met de landschapscoördinator 06 21 48 20 45.** ■

JAGERS EN HUN ROL IN HET LANDSCHAP

De Wildbeheereenheid Kromme Rijn (WBE) is een vereniging waar de lokale jagers samenwerken om inheemse wilde diersoorten in stand te houden en gelijktijdig de schade die zij kunnen veroorzaken te beperken. Deze eenheid heeft 215 leden en 100 donateurs.

De jagers zijn het hele jaar door actief in het buitengebied. Zij monitoren diersoorten en sporen jonge dieren en nesten op, voorafgaand aan het maaien. Binnenkort waarschijnlijk zelfs met een drone. Ze bejagen ganzen en voorkomen daarmee onder andere gewasschade. Ze verbeteren de plekken waar veelvuldig reeën worden aangereken en onderhouden ook kleine landschapselementen en kruidenranden voor biotoopverbetering voor inheemse wilde dieren. Volgend jaar is er extra aandacht voor de patrijs.

Foto: © Douwe Anne Verbrugge

Jagers tellen alle bejaagbare soorten. Door dat jaarlijks op dezelfde wijze te doen kunnen trends worden waargenomen. Bejaging vindt plaats in het wettelijke jachtseizoen van de soort. In de provincie Utrecht zijn hazen, konijnen, houtduiven, wilde eenden, fazanten, reeën, verschillende ganzensoorten en damherten bejaagbaar. Eetbaar wild wordt opgegeten. Daarnaast bejagen ze vossen, kraaien en kauwen ter bescherming van gewassen en weidevogels.

Het werkgebied strekt zich uit van Rhenen en Veenendaal over de Heuvelrug naar Bilthoven. Een vertegenwoordiger van de WBE heeft zitting in de Stuurgroep Kromme Rijnlandschap.

Voor vragen over fauna, biotoop, landschap en jacht kunt u mailen naar: Bert Wildeman b.wildeman@wbekrommerijn.nl. Zij kijken er naar uit om de samenwerking met andere partijen in het buitengebied verder te versterken! ■

De kranten schreven er al over. "Grote afname van de biodiversiteit", en "75 procent afname van de insectensoorten in de laatste 25 jaar". Dat is wel schrikken, want de insecten hebben we hard nodig voor bestuiving voor onze voedselteelt. Biodiversiteit is ook nodig voor een sterk en gezond landschap.

Voor een deel hebben we hier zelf aan meegewerkt, vaak ook zonder door te hebben dat we dat dan deden. Ons land is zo vol dat er steeds minder ruimte is voor natuurlijke overhoekjes. Waar huizen komen kan geen groen staan. En in het eiwitrijke gras voor de melkkoaien is geen plek voor kruiden, die daar niet aan bijdragen. Maar ook de vraag naar fruit dat glad en glim-

Kiezen voor biodiversiteit

mend is, én lang houdbaar én met behoud van smaak, heeft er voor gezorgd dat er minder diversiteit is. U vraagt, zij draaien. We zijn als consument ook zelf verantwoordelijk.

Wat kunnen wij doen voor onze directe omgeving? Als iedereen een paar struiken, bomen of bloemenstroken plant of aanlegt, dan vergroten we de biodiversiteit en krijgen insecten ook weer meer leefruimte. Twee vliegen in één klap zou ik zeggen, al is dat hier misschien een raar gezegde. In deze krant vind je een aantal projecten waar je aan mee kan doen.

Naast nieuwe aanplant is het ook belangrijk het landschap wat we hebben te beschermen. Juist de karakteristieke oudere landschappen willen we graag beleven in onze vrije tijd. Daar ligt een taak voor de overheid. Zeker omdat gemeenten zelf bepalen hoe ze met nieuwe ontwikkelingen en landschap omgaan in de nieuwe omgevingswet. Die wet is pas over een paar jaar geldig, maar gemeenten bereiden

zich nu al voor met een omgevingsvisie. Steeds vaker hoor je over ruimtelijke kwaliteit en de omgeving. Deze termen zijn minder inclusief dan het woord landschap, want deze termen zeggen niets over biodiversiteit. Zo moeten we oppassen met onze woordkeuze. Alles wat geen naam heeft krijgt geen aandacht.

Op 21 maart zijn de gemeenteraadsverkiezingen. Ik ben benieuwd wie landschap hoog op de agenda heeft, want die partij begrijpt het. Kies jij ook landschapsbewust? ■

Walter Jaaltink

Landschapscoördinator, mobiel 06 21 84 20 45

Volg ons op Facebook-Kromme Rijnlandschap en schrijf je in voor onze digitale nieuwsbrief: www.krommerijnlandschap.nl/nieuws

WIN MET LANDSCHAP

Met de boodschap 'Win met landschap' heeft Landschap Erfgoed Utrecht de afgelopen tijd lokale politici benaderd om landschap beter op te nemen in de verkiezingsprogramma's voor de verkiezingen in maart 2018. Landschap is van mensen. Mensen trekken naar buiten voor ontspanning en vakantie. Landschap is onze leefomgeving. En een gezond landschap is ook de basis voor natuur en een duurzame agrarische sector. Maar dan moeten agrariërs wel de ruimte krijgen om hun bijdrage aan het landschap te leveren.

'Think global, act local' geldt zeker voor landschap. Met het grote plaatje op ons netvlies, werken we lokaal met de samenleving aan landschapskwaliteit. Al die kleine bouwstenen maken samen het geheel mooier. Help je ook mee?

Wilt u meer weten over de lobby actie *Win met landschap*? Kijk dan op www.winmetlandschap.nl/geefboerenruimte. En kies ook landschapsbewust. ■

ANV KROMME RIJNSTREEK WEER ACTIEF

De agrarische natuurvereniging Kromme Rijnstreek is weer actief. In onze streek zijn in 2016 ruim 50 contracten agrarisch natuurbeheer afgesloten via het Collectief Utrecht Oost. De particuliere grondeigenaren ontvangen een vergoeding voor landschap- en botanisch beheer. Het bestuur ziet ook een groeiend enthousiasme en succes bij de vrijwillige bescherming van weidevogels en andere vogels. Een groeiende groep van momenteel circa 15 boeren en 15 vrijwilligers is vooral in het voorjaar actief bezig. De vereniging wil een schakel vormen tussen het Collectief Utrecht Oost en de streek. Binnenkort kun je ze ook online vinden.

Voor vragen over de vereniging kun je terecht bij Maas Merkens en Freerk de Boer: boerdefreerk@gmail.com. Voor subsidieaanvragen agrarisch natuurbeheer 2019, kun je terecht bij het collectief: Hein Pasman, h.pasman@collectiefutrechttoost.nl, 06 46 06 17 45. Of Hans Veurink, h.veurink@collectiefutrechttoost.nl, 06 53 70 10 00. ■

Kievit pul en ei, foto: Flip ter Heide

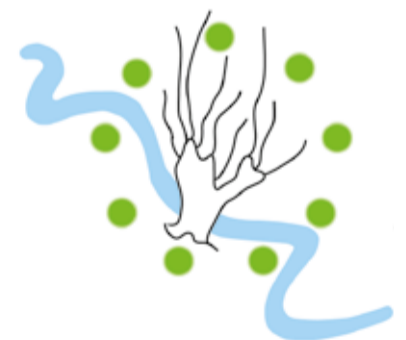
VOLG ONS ONLINE

Naast deze jaarlijkse krant publiceren we maximaal drie keer per jaar een digitale nieuwsberichten met praktische tips en landschapsprojecten. Je kunt je daarvoor opgeven op onze website:

www.krommerijnlandschap.nl/nieuws

Ook kun je ons volgen op Facebook:

[like@krommerijnlandschap](https://www.facebook.com/like@krommerijnlandschap)

KROMME RIJNLANDSCHAP

De Nieuwsbrief is een uitgave van Stuurgroep Kromme Rijnlandschap. Het is een samenwerking van de gemeenten Bunnik, De Bilt, Utrecht, Utrechtse Heuvelrug, Wijk bij Duurstede en Zeist.

COLOFON

Uitgave: **Stuurgroep Kromme Rijnlandschap, p/a gemeente Bunnik, Postbus 5, 3980 CA Bunnik** Redactie: Zin in Buiten, Eline van de Veen

Foto's: **Stuurgroep Kromme Rijnlandschap, mits anders vermeld** Eindredactie: Eline van de Veen, zininbuiten.eu Vormgeving: Marjorie Specht, www.ontwerpkantoor.nl Druk: RozijnRepro

ZATERDAG 13 JANUARI KROMMERIJN KAMPIOENSCHAP HEGGENVLECHTEN

Op zaterdag 13 januari 2018 houden we het Krommerijn Kampioenschap heggenvlechten in Odijk aan de Weteringsdijk. Teams uit het hele land gaan aan de slag met een uitgegroeide meidoornheg. Ze vlechten deze op vakkundige wijze volgens oud hollands vakmanschap. Inmiddels staat het heggenvlechten op de immateriële werelderfgoedlijst van Unesco. Dit kampioenschap is voor de tweede keer in de Kromme Rijnstreek.

Kom vooral kijken!

Het is fraai om de teams aan het werk te zien. We presenteren op deze dag nog meer landschapsactiviteiten. Er zijn instructies over hoogstamfruit snoeien en wilgenknotten. Ook laten we voorbeelden zien van biodiverse beplanting en bij vriendelijke struiken. Volg onze Facebookpagina "Kromme Rijnlandschap" en de lokale kranten voor het laatste nieuws. Tot ziens op 13 januari 2018. ■

Heggenvlechtkampioenschap